

A korszerű szelvényezési módszerek lehetőségei a hazai szénhidrogénkutatásban

MARKÓ LÁSZLÓ

A tanulmány a korszerű radioaktív és laterolog szelvények felhasználásának egyik lehetséges módszerét mutatja be egy délföldi szénhidrogéntároló kútban.

A módszer két laterolog szonda kombinációjából meghatározza a főbb ellenálláspáramétereket, ill. a tároló víztelítettségének változását és a kapott értékek helyességét független módszerrel (neutron-gamma) porozitás értékkel ellenőrzi. A módszer megkönnyíti a laterolog szelvények felhasználását olyan esetekben, amikor az elárasztás mélységét pontosan megállapítani nem tudjuk.

Работа показывает один из возможных методов использования диаграммы бокового и радиоактивного каротажа в одной из нефтяных скважин южной части Большой Равнины.

Метод из комбинации двух зондов бокового каротажа определяет наиболее важные параметры сопротивления и изменение водонасыщенности коллектора и правильность полученных данных контролирует независимым методом (НГК) величинами пористости. Метод облегчает применение диаграмм бокового каротажа в таких случаях, когда глубина проникновения точно не может быть определена.

Der Artikel führt eine Methode der Verwendung von modernen Radioaktiv- und Laterolog-Messungen in einer kohlenwasserstoff-fündigen Bohrung in Südungarn vor. Es werden aus Kombination von zwei Laterologsonden die wichtigeren Widerstandsparameter bzw. der Verlauf der Wasser-sättigung des Speichers festgestellt und die ermittelten Werte mit Hilfe einer unabhängigen Messung (Neutron - Gamma) kontrolliert. Die Methode erleichtert die Anwendung der Laterologmessung in Fällen, wo die Tiefe der überfluteten Zone nicht festgestellt werden kann.

A korszerű szelvényezési módszereknek a következő kérdésekre kell feleletet adniok:

- melyek az áteresztőképes szénhidrogéntároló rétegek;
- milyen azok víztelítettsége (olajtelítettsége);
- mekkora azok porozitása és áteresztőképessége.

A jelen tanulmányban vázolt módszer a korszerű laterolog és neutron szelvény együttes felhasználásának egyik lehetséges módját mutatja be egy délföldi kútban.

Az irodalmi adatok alapján (*Doll, Tixier*) tiszta és agyagos kőzetek víztelítettségére az alábbi kifejezést kapjuk:

$$S_w^2 = S_{x_0}^2 \frac{R_w}{R_{mf}} \left(\frac{R_{x_0}}{Rt} \right)^{1/2} \quad \dots (1)$$

A kiöblített zóna ellenállása helyett az elárasztott zóna (R_i) ellenállását is használhatjuk, de ekkor R_{mf} helyett R_z -t kell használnunk.

$$R_z = \frac{Rm_f}{Z \frac{Rm_f}{R_w} + 1 - Z} \quad \dots (2)$$

z – az ún. *keveredési tényező*. Értékét a porozítás közelítő ismeretében általában $0,05 - 0,1$ között választjuk.

A fenti átalakítás után az (1) egyenlet a következőképpen alakul,

$$S_w^2 = S_{xi}^2 \frac{R_w}{R_z} \left(\frac{R_i}{R_l} \right)^{1/2} \quad \dots (3)$$

Az $S_{ix}^2 \frac{R_w}{R_z}$ kifejezést egy adott szinttájon belül állandónak vesszük.

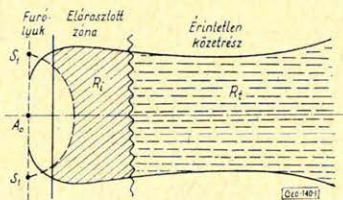
Az $\frac{R_i}{R_l}$ értékét a laterolog szelvényekből határozzuk meg. Erre a célra

két lényegesen eltérő vizsgálati mélységű laterolog szondát használunk. Az egyik egy $\frac{A_0 A_1}{A_0 0_1} = 5$ terjeszkedési viszony számú „*mélybehatolású*”, a másik egy $\frac{A_0 A_1}{A_0 0_1} = 2,5$ terjeszkedési v viszonyszámú és $0,2 m$ kiinduló árampászma vastagságú „*optimális*” laterolog szonda, amely jóval kisebb behatolási mélységű.

Mivel a laterolog áramtérben a mérendő R_i és R_l ellenállások sorban kapcsolva jelentkeznek (1. ábra), a laterolog látszólagos ellenállása és a mérendő kőzetellenállások között igen egyszerű közelítő összefüggés írható fel:

$$R_L = [1 - \sigma_{D/2}] R_i + \sigma_{D/2} R_l \quad \dots (4)$$

A képletben szereplő $\sigma_{D/2}$ a sugár irányú potenciál függvény értékét jelöli az elárasztott zóna határán ($D/2$ helyen).

1. ábra

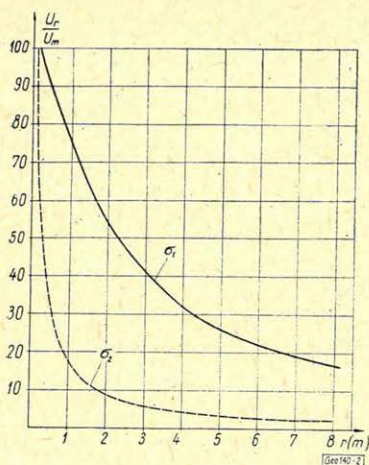
Mint ismeretes a laterolog szonda radiális potenciál függvénye

$$\sigma = \frac{U_r}{U_m} \quad \dots (5)$$

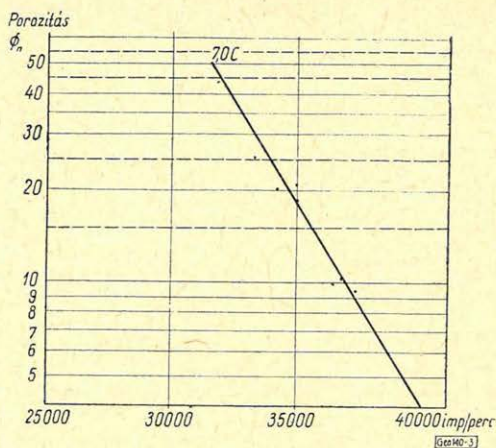
a lyuk sugara irányába (r) eső bármely pontra megadja a pontbeli potenciálnak (U_r) a teljes mért potenciálhoz (U_m) viszonyított értékét.

Inhomogén térben a σ függvényt igen nehéz pontosan leírni. De feltételezve, hogy az áramvonalak a laterolog térben még inhomogenitás esetén sem módosulnak nagymértékben, a (4) közelítő képlet felírásánál σ -nak a homogén térre érvényes alakját használhatjuk.

A 2. ábrán a módszerünkben alkalmazott mélybehatolású laterolog

2. ábra

3. ábra

(σ_1) és a 20 cm-es optimális laterolog (σ_2) homogén térre levezetett radiális potenciál függvényét látjuk, melyből bármely elárasztási mélység esetén megkaphatjuk az elárasztott zóna határán a $\sigma_{1(D/2)}$ és $\sigma_{2(D/2)}$ közelítő értékét.

Ha a (4) egyenletet mindkét szondára felírjuk és kifejezzük belőlük az $\frac{R_i}{R_t}$ a következőt kapjuk:

$$\frac{R_i}{R_t} = \frac{\sigma_{1(D/2)} - \sigma_{2(D/2)} \frac{R_1}{R_2}}{[1 - \sigma_{2(D/2)}] \frac{R_1}{R_2} - 1 - \sigma_{1(D/2)}} \quad \dots (6)$$

ahol R_1 : a mélybehatolású laterolog lyukhatásra korrigált értéke.

R_2 : a 20 cm-es optimális szonda lyukhatásra korrigált értéke.

$\sigma_{1(D/2)}$: a mélybehatolású szonda potenciál elosztási függvényének értéke az elárasztott zóna határán

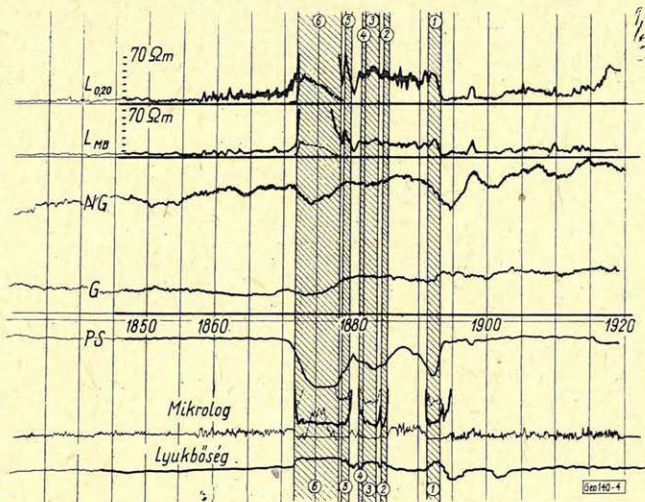
$\sigma_{2(D/2)}$: a 20 cm-es optimális laterolog szonda potenciál elosztási függvényének értéke az elárasztott zóna határán.

Az $\frac{R_i}{R_t}$ értékének megoldása annál jobb, minél jobban különbözik a σ_1 a σ_2 -től. Ezért választottuk a 20 cm-es optimális, illetve a mélybehatolású laterolog szonda kombinációját.

Az elárasztott zóna sugarát ($D/2$)-t vagy a konvencionális szelvények alapján határozzuk meg, vagy a porozitás közelítő értékének ismeretében Pirson szerinti empirikus adatok alapján választjuk meg:

$$\begin{array}{ll} \emptyset = 20\% & Di = 2 d \\ \emptyset = 15-20\% & Di = 3 d \\ \emptyset = 10-15\% & Di = 5 d \end{array}$$

Természetesen a feltételezett Di értékek, az iszap és a tároló sajátságoktól függően, esetleg jelentősen eltérhetnek a ténylegestől, ezért a későbbiekben ismertetett módon azokat ellenőriznünk kell.

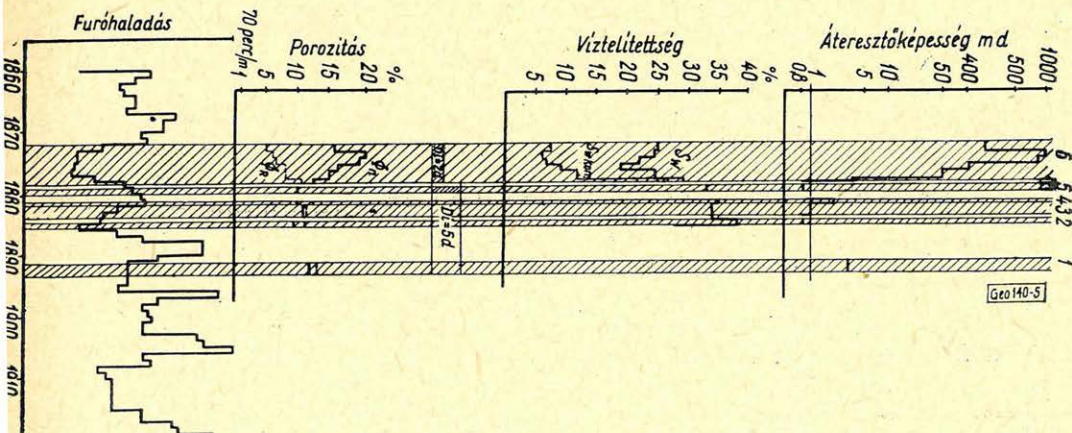
4. ábra

A porozitás értékét a kontakt típusú szelvények alapján (mikrolog, mikro- laterolog), illetve a neutron szelvényekből kaphatjuk meg. A szanki területen erre a célra neutron szelvényt szoktuk általában használni, kivéve azokat az eseteket, amikor a nagynyomású gázos rétegekben a neutron-szelvényt a gáz jelenléte is befolyásolja.

A neutron szelvényt ilyen célból általában úgy használjuk fel, hogy korábban lefúrt kutakban a magporozításokat a neutronkitérések függvényében ábrázoljuk és így a 3. ábrán látható neutron-porozitás diagramot kapjuk.

A vizsgálatunk tárgyát képező lyukszakasz szelvényeit a 4. ábrán látjuk.

A neutron szelvény és a magkorreláción alapuló diagram segítségével kaptuk az 5. ábrán a Φ_n neutron-porozitás görbét, amelyen látjuk, hogy az 1–5 réteg-

5. ábra

szakaszok porozitása 10–15% között, a 6 szakaszé pedig 15–21% között van. Ezért az 1–5 szakaszokon $5d$, a 6 szakaszon $2d$ elárasztási mélységet tételeztünk fel az $\frac{R_i}{R_l}$ -nek a (3) egyenlet alapján való kiszámításánál.

Az így kapott $\frac{R_i}{R_l}$ -ket a (2) egyenletbe téve az 5. ábrán a víztelítettség változását kifejező S_w görbét kapjuk.

Megjegyezzük, hogy a Szank-3 magfúrásai alapján S_{xi}^2 -t 0,85-nek (MO = 7,5%), az R_w -t vízanalízisekből 0,13-nak és az R_z kiszámításánál z -t 0,075-nek vettük. A filtrátum ellenállása az iszapellenállásból 1,7 ohm volt.

A fenti S_w görbéből azt látjuk, hogy a víztelítettségek 40% alatt vannak, tehát az egész szakaszt szénhidrogéntárolónak tekinthetjük.

Az ilyen viszonymódszereknek, mint ennek is, legnagyobb korlátozott-sága az, hogy az általuk kapott víztelítettség helyessége nagymértékben függ attól, hogy a feltételezett elárasztási átmérő közelíti meg a valóságos helyzetet, mert ez szabja meg az $\frac{R_i}{R_l}$ viszony helyességét.

Ezért az általuk kapott víztelítettségeket feltétlenül le kell ellenőriznünk. Módszerünkben, amely a laterologok és a neutron szelvények kombinatív felhasználásán alapszik, erre a neutron-porozitások adnak lehetőséget.

Ha a kapott víztelítettségekkel az ismert képletből kiszámíthatjuk az F formációtényező értékét. Ezt felhasználjuk a Φ porozitás kiszámítására, a *Humble-formula* alapján, a különböző rétegekre ellenállás-porozitásokat (Φ_R) kapunk.

Az ellenállásból számított Φ_R értékeket ábrázolja a mélység függvényében az 5. ábra Φ_R görbéje. A Φ_n és a Φ_R görbe lehetőséget nyújt a feltételezett elárasztási mélységek és a számított víztelítettségek helyességének ellenőrzésére.

Példánk esetében látjuk, hogy az 1–5 szinteken a neutronból és az ellenállásból kapott porozitások közel megegyeznek egymással. A 6. sz. szakaszon azonban igen markáns eltérés van Φ_n és Φ_R között. Ebből következik, hogy az 1–5 szakaszon a számított víztelítettségek jól megközelítik a valóságos értékeket, a 6. sz. szakaszon azonban erősen eltérnek a helyes értéktől. Ez egyszerűen azt is jelenti, hogy az 1–5 szakaszra feltételezett elárasztási mélység ($Di = 5d$) helyes volt, míg a 6. sz. szakaszon nem.

Azt látjuk, hogy a számított porozitás a 6. sz. szakaszon túl kicsiny, vagyis a számított formációfaktor túl nagy, a víztelítettség is túl nagy.

Ilyenkor az előző egyenletek kombinációjából kifejezzük F -et:

$$F = \frac{S_{xi}^2}{R_z} \cdot R_l \left(\frac{R_l}{R_i} \right)^{1/2} \dots (7)$$

Ebből a képletből megállapítható, hogy F csak akkor lehet túl nagy, ha a számításoknál használt R_i nagyobb a ténylegesnél.

Ez a jelen esetben, amikor csökkentő elárasztás áll fenn, csak akkor lehet így, ha a tényleges elárasztás kisebb a feltételezettnél. Vagyis az elárasztás ezen a felső tároló szakaszon rendkívül kicsiny, ami a permeabilitás erős megemelkedésére utal.

Ha megállapítottuk azt, hogy a víztelítettség az R_i rendkívül nagy értéke miatt magasabb a ténylegesnél, világos, hogy R_i -re kell elfogadható értéket kapni. Ez pedig úgy történik, hogy a neutron-porozitásból a *Humble-formulával*: kapott F felhasználásával az

$$R_i = \frac{F \cdot R_z}{S_{xi}^2} \quad \dots (8)$$

képletből kiszámítjuk R_i közelítő, de a valósághoz közelebb álló értékeit, és ezt felhasználva megkapjuk a korrigált helyesebb víztelítettségeket (Sw korr. görbe). A tapadó víz százalék és a porozitás ismeretében az abszolút permeabilitás is kiszámítható. Jelen esetben a tároló felső szakaszára kapott igen kis víztelítettségek biztosan a tapadóvizet adják. Az 1–6 a szakaszra szintén feltételezzük, hogy a kapott víztelítettségek tapadóvíz értékek, és mozgásképes víz nincs. Ezt a feltételezést két dologra alapozzuk.

Az egyik az, hogy az egyik közeli kútban (Szk–8.) a vizsgált tároló aljával kb. azonos szerkezeti helyzetből még vízmentes olajat kaptunk.

A másik az, hogy a homokkövek 40% víztelítettség alatt általában tiszta szénhidrogént termelnek, vagyis a 40%-nál kisebb víztelítettségeket tapadóvíztelítettség értékeknek vehetjük.

Ilyen feltételezések mellett az áteresztőképesség közelítő értékét az alábbi empirikus formulából számítottuk ki.

$$K \frac{1}{2} = 250 \frac{\Phi^3}{Sw_i} \quad \dots (9)$$

ahol Sw_i a tapadóvíztelítettség. Így kaptuk a legfelső görbét, amely az áteresztőképesség változását mutatja. A víztelítettség, porozitás és áteresztőképesség ismeretében jó becslést végezhetünk a várható termelvényre. Felmerülhet az a kérdés, hogy ha ismerjük a porozitást és vízellenállást, akkor miért nem használjuk az *Archie-formulát* közvetlenül a víztelítettség kiszámítására? Ennek több oka van. Először is, a laterolog szelvények általában csak akkor adják R_i -t, ha az elárasztás mélységét ismerjük. Ennél a módszernél az elárasztás mélységét elégséges csak feltételeznünk, hisz a független porozitás adat ennek helyességét úgyszintén ellenőrzi. Ha a független adatból nyert porozitás értéket közvetlenül felhasználnánk az Archie-formulában, nem maradna lehetőség a feltételezett elárasztás és a kapott R_i , valamint a számított víztelítettség helyességének porozitás alapon való ellenőrzésére.

Nagyon jól felhasználhatók ebben a komplexumban a konvencionális szelvények is. Ugyanis a rövid és hosszú normál szelvény a nem túl vékony rétegekben különböző feltételezett elárasztási mélységek mellett $\frac{R_i}{R_t}$ értékeket ad, és ugyanilyen feltételezett elárasztások mellett a laterolog szelvényből ugyancsak megkaphatjuk $\frac{R_i}{R_t}$ változásainak menetét. A két görbe metszése támpontot nyújt a rétegre jellemző $\frac{R_i}{R_t}$ és az elárasztási mélység nagyságára.

Végül ezen módszer alkalmazásával az értelmező a terület sajátosságainak legjobban megfelelő laterolog kombinációkat alkalmazhatja, és nincs kötve a rendelkezésre álló interpretációs görbeseregekhez. Természetesen a homogén térre vonatkozó függvényeket a választott szondákra ismernie kell. Ennek levezetése azonban a

$$\sigma = \frac{K}{4\pi} \left(\frac{1}{r} + \frac{2n}{(r^2 + b^2)^{1/2}} \right) \quad \dots (10)$$

képlet alapján igen egyszerű.

Ahol K = a laterolog szonda állandója

r = a radiális távolság

n = a terelőáram és a mérőáram viszonya, amely $\frac{A_0 A_1}{A_0 O_1}$ viszony

függvénye.

$b = A_0 A_1$

Végül szeretném kifejezésre juttatni, hogy a szelvényértelmezés és a magvizsgálati adatok együttes felhasználása további előrehaladást jelenthet a formáció kiértékelésében.

A magokon végzett mérések, a porozitáson és áteresztőképességen kívül, a redukálhatatlan víztelítettséget (Swi -t) is megadják. Swi ismeretében kiszámítható az a kritikus ellenállásérték

$$R_k = \frac{F \cdot R_u}{Swi^2} \quad \dots (11)$$

amelynél magasabb ellenállások mellett a tárolóból vízmentes termelés kapható. Ezen adat ismeretének jelentőségét, úgy gondolom, nem kell hangsúlyozni.

Sajnos, ennek a viszonylag egyszerű elgondolásnak jelenleg az a legfontosabb akadálya, hogy a magvizsgálati eredmények az értelmezés időpontjában általában nem állnak rendelkezésre.